

HØJESTERETS DOM

afsagt fredag den 15. januar 2021

Sag 54/2020

(1. afdeling)

Anklagemyndigheden

mod

T

(advokat Erbil G. E. Kaya, beskikket)

I tidligere instanser er afsagt dom af Sermersooq Kredsret den 2. april 2019 (335/2019) og af Grønlands Landsret den 5. februar 2020 (K 098/19).

I pådømmelsen har deltaget fem dommere: Thomas Rørdam, Poul Dahl Jensen, Hanne Schmidt, Lars Hjortnæs og Lars Apostoli.

Påstande

Dommen er anket af T med påstand om ophævelse af Grønlands Landsrets dom og hjemvisning til fornyet behandling i landsretten.

Anklagemyndigheden har påstået stadfæstelse.

Supplerende sagsfremstilling

Hovedforhandling i ankesagen for Grønlands Landsret var første gang berammet til den 27. august 2019. T var ikke mødt. Anklagemyndigheden anmodede om, at bevisførelsen blev gennemført trods hans manglende fremmøde, mens forsvareren protesterede herimod. Retten bestemte, at vidnerne kunne afhøres i Ts fravær, idet indkaldelsen til hovedforhandlingen var forkyndt, og han ikke havde lovligt forfald, jf. den grønlandske retsplejelov § 561, jf. § 453, stk. 2. Der blev foretaget afhøring af tre vidner, hvorefter sagen blev udsat.

Sagen var på ny berammet den 5. februar 2020. T, der på dette tidspunkt var indlagt på psykiatrisk afdeling, var ikke mødt. Anklagemyndigheden anmodede under henvisning til de lægelige oplysninger om hans tilstand om, at sagen blev fremmet uden hans tilstedeværelse. Ts forsvarer protesterede herimod og anmodede om sagens udsættelse, indtil han var i stand til at møde. Landsretten besluttede at fremme hovedforhandlingen uden Ts tilstedeværelse, og der blev afsagt dom samme dag. Begrundelsen for at fremme hovedforhandlingen var følgende:

”Uanset tiltalte har ret til at møde, jf. retsplejelovens § 555, foreligger der konkret sådanne omstændigheder, at sagen kan gennemføres uden tiltaltes tilstedeværelse, jf. retsplejelovens § 561, jf. § 451. Der er herved lagt vægt på oplysningerne om tiltaltes langvarige psykiske sygdomsbillede, langvarige indlæggelser med kortere perioder, hvor han har været udskrevet, og hvor han ikke har fulgt den medicinske behandling. Af de grunde, og på baggrund af det af vikarierende overlæge Francisco Alberdi oplyste, findes sagen, også henset til den foranstaltning, der er nedlagt påstand om, at burde fremmes uden tiltaltes tilstedeværelse.”

Af udtalelsen af 31. januar 2020 fra speciallæge Bodil Gramkow Andersen fremgår ud over det, der er gengivet i Grønlands Landsrets dom, bl.a.:

”Det kan oplyses, at T aktuelt er indlagt i afdeling A1, Psykiatrisk Område, DIH, X-by.

Seneste udtalelse herfra til Grønlands Politi var ved daværende ledende overlæge Søren Buus Jensen d. 20.3.2019. På daværende tidspunkt var T indlagt på A1 på grund af diagnoserne Bipolar affektiv sindslidelse og Alkoholafhængighedssyndrom, episodisk brug.

T var det meste af indlæggelsen varetægtsfængslet i surrogat. Denne blev ophævet, den 9.4.19 i forbindelse med at tidligere afsagt dom blev ophævet. T var indlagt i svær manisk fase, som blev behandlet som tidligere maniske faser med elektrostimulationsbehandling, antipsykotisk medicin og stemningsstabiliserende. På denne baggrund bedres tilstanden, således T udskrives den 15.4.19 til fortsat opfølgning i Ikaarsafik med henblik på forebyggelse af nyt sygdomsgennembrud.

T genindlægges frivilligt på A1 d. 14.1.20 i en blandingstilstand, hvor han dels virker depressiv dels manisk. Han har ikke haft kontakt til psykiatrien ej heller Ikaarsafik siden udskrivelsen 15.4.19. T er stadig indlagt. De første døgn af indlæggelsen vurderes tilstanden at bedres i en sådan grad, at T får ledsaget udgang til at skovle sne ved et hus, som han har lovet at passe ved ejerens bortrejse. Denne ret korte udgang bevirker, at T udvikler en svær, vred manisk tilstand, hvor han bliver tiltagende truende og udadreagerende overfor personalet. Desuden forsøger han at strangulere sig selv. T bæltefixeres og er svært manisk på psykotisk vis uden sygdomsindsigt. T behandles med antipsykotika, beroligende medicin, stemningsstabiliserende medicin og elstimulationsbehandling. Herefter bedres tilstanden noget, og d. 27.1. får T igen ledsaget udgang. Denne udgang giver tydeligvis T for mange stimuli, således hans

tilstand igen forværres. T's tilstand skifter på sekunder, fra han synes at være rolig og samarbejdsvillig til vred og latent aggressiv og truende overfor personalet. T tvangstilbageholdes på behandlingsindikation, idet tilstanden på ingen måde er stabil. Udgang inddrages. At udgangen fortsat er inddraget, bliver T så vred over i dag, at han igen bliver truende i en sådan grad, at han bæltefixeres. T har ingen sygdoms-erkendelse.”

Af lægeerklæring af 3. februar 2020 fra vikarierende overlæge Francisco Alberdi fremgår ud over det, der er angivet i Grønlands Landsrets dom:

”Jeg mener derfor, at det er uforsvarligt at lade ham deltage i retssagen på onsdag den 5.02.20.”

Af telefonnotat af 6. februar 2020 vedrørende anklagemyndighedens telefonsamtale den 5. februar 2020 med Francisco Alberdi fremgår bl.a.:

”Forespurgt om, hvorvidt tiltaltes psykiske lidelse er kronisk oplyste overlægen, at tiltalte lider af bipolar sygdom, og er kendt adskillige år i psykiatrien med meget hyppige anfald.

Overlægen oplyste, at bipolar sygdom ikke er en kronisk lidelse, men at det næsten er 100 % sikkert, at det for tiltalte er en vedvarende sygdom, med hyppige anfald af både maniske psykosener og depressioner.

Forespurgt om perspektiverne for behandlingen af den nuværende tilstand oplyste overlægen, at der er gode perspektiver for bedring af tilstanden ved et længerevarende ophold på psykiatrisk hospital. Tiltalte vil dog kun være apsykotisk så længe han medicineres. Overlægen oplyste, at det forventes, at tiltalte stopper med sin medicinering kort efter udskrivning, hvilket han tidligere er kendt for at have gjort gentagne gange, hvorefter tilstanden hurtigt vil forværres.

Overlægen oplyste, at tiltalte den 6. februar 2020 skal overføres til videre behandling på Aarhus Universitetshospital, Psykiatrisk Afdeling Skejby, hvor det er forventningen, at han skal være i behandling i mindst 3 måneder. Herefter vil han skulle overføres til ophold på A1 i et par uger, hvorefter han udskrives til egen bolig og ambulante behandling i distrikpsykiatrien.

Overlægen oplyste afslutningsvist, at tiltalte er kendt for at stoppe med at indtage sin medicin kort tid efter udskrivning til egen bolig, og dermed havner tiltalte gang på gang i samme situation som den nuværende.”

Retsgrundlag

Bestemmelserne i den grønlandske retsplejelov § 451, 453, stk. 1 - 3, § 548, stk. 1, § 555 og § 561 er sålydende:

”§ 451. Tiltalte skal, medmindre andet er bestemt i loven, personligt være til stede i retten under hele hovedforhandlingen, indtil sagen er optaget til dom. Retsformanden kan dog, efter at tiltalte har afgivet forklaring, tillade, at tiltalte forlader retten.

...

§ 453. Udebliver tiltalte ved begyndelsen eller i løbet af hovedforhandlingen, uden at forholdet er omfattet af § 452, stk. 2, og kan den pågældende ikke straks bringes til stede, udsættes sagen, medmindre retten beslutter at fremme hovedforhandlingen helt eller delvis efter stk. 2 og 3.

Stk. 2. Er tiltalte udeblevet trods lovlig tilsigelse og uden oplyst lovligt forfald, kan retten bestemme, at der skal foretages afhøring af vidner og syns- og skønsmænd, der er mødt, hvis det er foreneligt med hensynet til tiltalte, og hvis udsættelse af afhøringen vil være til væsentlig ulempe for de mødte eller medføre væsentlig udsættelse af sagen. Er tiltalte repræsenteret ved forsvarer, kan der dog kun foretages afhøring, hvis forsvareren er mødt.

Stk. 3. En hovedforhandling kan gennemføres, og dom kan afsiges i tiltaltes fravær, hvis retten ikke finder tiltaltes tilstedeværelse nødvendig,

1) når det skønnes, at der ikke bliver tale om andre følger end bøde, konfiskation, førerretsfrakendelse eller erstatning,

2) når tiltalte har givet samtykke til, at sagen behandles og afgøres i tiltaltes fravær,

3) når retten skønner, at behandling af sagen utvivlsomt vil føre til, at tiltalte frifindes,

4) når tiltalte efter at være mødt ved sagens begyndelse har forladt retten uden dennes tilladelse, eller

5) når tiltalte er undvejet, efter at anklageskriftet er forkyndt.

...

§ 548. Omfatter anken bedømmelsen af beviserne for tiltaltes skyld, finder en fuldstændig ny behandling sted for landsretten.

...

§ 555. Tiltalte har ret til at deltage i retsmødet.

...

§ 561. I øvrigt finder afsnit V om behandlingen af kriminalsager tilsvarende anvendelse ved landsretten med de ændringer, der er fastsat i dette kapitel, eller som følger af forholdenes forskellighed.”

Anbringender

T har anført navnlig, at han havde ret og pligt til at være personligt til stede i retten under hovedforhandlingen i medfør af den grønlandske retsplejelov § 451 og § 555, Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 6, stk. 3, litra c, og FN-konventionen om borgerlige rettigheder artikel 14, stk. 3, litra d.

Der var gode udsigter til en væsentlig bedring af hans psykiske tilstand inden for rimelig tid, henset til hans hidtidige sygdomsforløb og udtalelsen fra overlægen på psykiatrisk afdeling.

Fremme af en ankesag som den foreliggende kan kun ske ”under ganske særlige omstændigheder”, og sådanne særlige omstændigheder forelå ikke for ham. Der var derfor ikke grundlag for at fremme sagen uden hans tilstedeværelse. Sagen angår en bevisanke, og hans tilstedeværelse var derfor så meget desto mere vigtig.

Det er retssikkerhedsmæssigt særdeles betænkeligt, at landsretten traf afgørelse om at fremme sagen og derved afskar ham fra at afgive forklaring for retten, når landsretten efterfølgende har lagt vægt på hans manglende forklaring om dna-beviserne i sagen, som ikke på noget tidspunkt er blevet foreholdt ham.

Anklagemyndigheden har anført navnlig, at reglerne i den grønlandske retsplejelov skal fortolkes i lyset af reglerne i den danske retsplejelov under hensyntagen til de forskelle, der følger af de respektive bestemmelser.

Det følger af retspraksis, bl.a. Højesterets kendelse i UfR 2001.611H, at der er hjemmel til at fremme hovedforhandlingen uden tiltaltes tilstedeværelse under ganske særlige omstændigheder, når tiltalte på grund af sin psykiske tilstand er ude af stand til at forstå og følge hovedforhandlingen. Det gælder også i grønlandske kriminalsager.

I vurderingen af, om sagen kan fremmes, indgår bl.a. også hensynet til retten til en retfærdig rettergang, jf. menneskerettighedskonventionens artikel 6. Denne ret indebærer, at tiltalte som udgangspunkt har krav på at være til stede under hovedforhandlingen, medmindre der foreligger tungtvejende grunde, og dette gælder også syge tiltalte. På den anden side indgår også hensynet til kravet om en rettergang inden en rimelig frist. Derudover er der et hensyn at tage til den forurettede. Fremme af hovedforhandlingen er samlet set i overensstemmelse med menneskerettighedskonventionen.

Landsretten har foretaget en samlet vurdering af bl.a. de lægelige oplysninger i sagen. Det fremgår heraf bl.a., at tiltalte er tilbagevendende sindssyg med flere tidligere indlæggelser på grund af svære manier og depressioner, og at tiltalte umiddelbart forud for hovedforhandlingen i landsretten den 5. februar 2020 blev vurderet at være så dårlig, at han ikke ville kunne klare at deltage i retssagen uden yderligere forværring. Tiltaltes psykiske tilstand var så alvor-

lig, at det var med rette, at han ikke blev bragt til stede den 5. februar 2020. Det ville være uforsvarligt at lade ham deltage, fordi der var risiko for forværring af hans tilstand.

Der var ikke grundlag for at udsætte hovedforhandlingen yderligere, idet bedring af tiltaltes tilstand ville forudsætte længerevarende ophold på psykiatriske hospitaler i Grønland og Danmark, som ville vare mindst 3½ måned uden sikkerhed for, at hovedforhandlingen herefter ville kunne gennemføres med tiltaltes tilstedeværelse.

Tiltalte havde allerede afgivet forklaring i kredsretten om sagens forhold, og landsretten var derfor ikke uden oplysning om hans stilling til tiltalen, da sagen blev fremmet. Landsretten har anlagt en anden bevisvurdering af de tekniske beviser i sagen som grundlag for domfældelsen i voldtægtsforholdet. Henvisningen i landsrettens domsbegrundelse til tiltaltes manglende forklaring på, hvordan forurettedes dna er blevet afsat på indersiden af hans underbukser, må forstås som en henvisning til tiltaltes forklaring for kredsretten.

Det tilkommer den ret, der skal dømme i en straffesag, at skønne over, om sagen kan fremmes i den tiltaltes fravær, og der vil kun under ganske særlige omstændigheder være grundlag for at tilsidesætte dette skøn.

Højesterets begrundelse og resultat

T er tiltalt for voldtægt efter kriminallovens § 77, stk. 1, nr. 1, begået den 12. januar 2019 (forhold 1) og for vold efter kriminallovens § 88 begået den 18. juli 2018 (forhold 2).

Ved Sermersooq Kredsrets dom af 2. april 2019 blev T frifundet for tiltalen i forhold 1 og fundet skyldig i forhold 2. Han blev idømt behandling på psykiatrisk hospital i Danmark og under tilsyn heraf samt af Kriminalforsorgen i Grønland under udskrivning. Længstetiden for foranstaltningen blev fastsat til 3 år.

Kredsrettens dom blev anket til Grønlands Landsret af anklagemyndigheden med påstand om domfældelse i overensstemmelse med tiltalen samt med påstand om skærpelse, således at der ikke fastsættes en længstetid for behandlingsdommen. T påstod frifindelse.

Hovedforhandling i ankesagen blev indledt den 27. august 2019, hvor T ikke var mødt.

Landsretten lagde til grund, at T var udeblevet uden lovligt forfald, og bestemte, at vidner i sagen kunne afhøres i hans fravær, jf. den grønlandske retsplejelov § 561, jf. § 453, stk. 2.

Hovedforhandlingen i landsretten fortsatte den 5. februar 2020, hvor T heller ikke var mødt. Det var oplyst, at han på det tidspunkt var tvangstilbageholdt på Dronning Ingrid Hospital, psykiatrisk afdeling, på behandlingsindikation, og det var ifølge de lægelige oplysninger uforsvarligt at lade ham deltage i retsmødet.

Anklagemyndigheden anmodede om, at sagen blev fremmet uden Ts tilstedeværelse, mens Ts forsvarer protesterede herimod og anmodede om sagens udsættelse, indtil T var i stand til at give møde.

Landsretten traf beslutning om at fremme sagen uden Ts tilstedeværelse, idet landsretten henviste til den grønlandske retsplejelov § 561, jf. § 451.

Ved dom afsagt samme dag blev T fundet skyldig i både sagens forhold 1 og 2. Han blev dømt til psykiatrisk behandling på psykiatrisk hospital i Danmark eller under tilsyn heraf samt af Kriminalforsorgen i Grønland under udskrivning. Der blev ikke fastsat nogen længstetid for foranstaltningen.

Sagen angår for Højesteret i første række, om det var en fejl, at Grønlands Landsret gennemførte hovedforhandlingen i ankesagen den 5. februar 2020 uden Ts tilstedeværelse.

Ankesagen omfattede bedømmelsen af beviserne i både sagens forhold 1 og forhold 2, og der skulle derfor finde en fuldstændig ny behandling sted for landsretten, jf. den grønlandske retsplejelov § 548, stk. 1.

Ifølge § 555 havde T ret til at deltage i retsmøder i sagen. Hans udeblivelse ved retsmødet den 5. februar 2020 skyldtes hans psykiske sygdom, der indebar lovligt forfald, og udgangspunktet var derfor, at sagen skulle udsættes, jf. § 453, stk. 1.

Der er ikke hjemmel til at gennemføre hovedforhandlingen i et sådant tilfælde, medmindre der foreligger ganske særlige omstændigheder, jf. Højesterets kendelse af 19. december 2000

(UfR 2001.611) og – for så vidt angår ankesager – Højesterets dom af 29. januar 2007 (UfR 2007.1109/2).

Det fremgår af disse afgørelser, at der ved vurderingen af, om der foreligger ganske særlige omstændigheder, skal lægges vægt på, om tiltalte på grund af sin psykiske tilstand er ude af stand til at forstå og følge hovedforhandlingen, om fremstilling af tiltalte efter de lægelige oplysninger er uforsvarlig, og om der er udsigt til en bedring af tiltaltes tilstand inden for en rimelig tid.

Efter de lægelige oplysninger, der forelå den 5. februar 2020, kan det ikke lægges til grund, at T var ude af stand til inden for en rimelig tid at møde og afgive forklaring for Grønlands Landsret under behandlingen af ankesagen. Det bemærkes i øvrigt, at han efter kredsrettens dom var blevet udskrevet fra psykiatrisk afdeling den 15. april 2019 og først var blevet indlagt igen den 14. januar 2020. Desuden havde han tidligere været i stand til at afgive forklaring over for politiet, i grundlovsforhøret og under kredsrettens behandling af sagen.

Der forelå herefter ikke sådanne ganske særlige omstændigheder, at Grønlands Landsret den 5. februar 2020 kunne behandle og afgøre sagen uden Ts tilstedeværelse. Efter fejlens karakter finder Højesteret, at Grønlands Landsrets dom skal ophæves, og at sagen skal hjemvises til fornyet behandling i landsretten.

T har fortsat været tilbageholdt under anken.

Thi kendes for ret:

Grønlands Landsrets dom ophæves, og sagen hjemvises til ny behandling ved landsretten.

Statskassen skal betale sagens omkostninger for Højesteret.